

p r o b l e m i

Ante Komadina

PRED TAJNOM ZLA I GRIJEHA

Pred tajnom grijeha, fenomenom zla u čovjeku i u svijetu, čovjek je zabrinut još od pamtivjeka. On se uvijek osjećao bespomoćnim i slabim pred zagonetkom fizičkoga i moralnog zla koje ga zapljuskuje. Pod fizičkim zlom razumijevaju se sva iskustva i doživljaji koji nisu uzrokovani ljudskom slobodom, samovoljom: prirodne katastrofe, bolesti, nesreće, pa i smrt. Moralno je zlo, naprotiv, uvjetovano slobodnom čovjekovom odlukom. Uzrok mu je zloća koja porizlazi iz čovjeka: različiti krimeni, nepoštovanje najosnovnijih pravila ljudskog suživota, ratovi, društvene nepravde itd.

Našu religioznu svijet pritišće uvijek jedno te isto pitanje: Kako objasniti, kako prisutnost zla u svijetu uskladiti s činjenicom neizmjerne Božje dobrote koja je sve živo stvorila i koja sve podržava? I apostol Pavao osjeća, svu težinu toga pitanja pa se u Poslanici Rimljanima pita: "Ali ako zbilja naša nepravednost ističe pravednost Božju, što ćemo onda reći? Zar nije Bog nepravedan — govorim po ljudsku - kad pusti maha srdžbi" (Rim 3, 5).

Filozofi pretkršćanskog vremena postavljaju isto pitanje. Tako Epikur (341.—270.) ovako formulira problem zla u svijetu: Bog, ili želi odstraniti zlo iz svijeta, ali ne može; ili pak može, ali neće, ili opet to ne želi, a niti može. Ili pak, napokon, on to može i hoće učiniti. Ako on to hoće a ne može, onda Bog nije svemoguć. Ako on to, naprotiv, može a neće, onda nas Bog ne ljubi. Ako Bog to niti hoće a niti može, onda on nije dobar Bog, a, osim toga, nije svemoguć. Ako Bog to hoće i može — a samo to mu i pristaje kao Bogu — odakle onda ta zla stvarnost i zašto je Bog ne odstrani iz svijeta? ¹

¹ Usp. J. FINKENZELLER, »Das Übel in der Welt und der gute Gott«, u *Theologie der Gegenwart* 3 (1983) 179.

Grieh, zlo općenito i patnja, misle neki, nipošto se ne može dovesti u svezu s Božjom stvariteljskom ljubavlju. Bog koji bi dopustio ili bio sporazuman s milijunima i milijunima žrtava Hitlerova ili Staljinova režima, ratova, gladi, elementarnih katastrofa, ne bi bio Bog nego monstrum.

Filozofski pristup fenomenu zla i grijeha

Najautentičniji pristup misteriju zla i grijeha vodi preko čovjekova iskustva. Čovjek u životu osjeća i proživljava sudbinu, svu tamu i stravu bezdana zla koje zna određivati i programirati ne samo život pojedinca nego i skupine, zajednice ili društva. Problem zla česta je tema u djelima suvremenih pisaca: G. Bernanos, F. Mauriac, F. Kafka, A. Camus, B. Brecht itd. I moderne humanističke znanosti — psihologija, sociologija, dubinska psihologija pa čak i parapsihologija — nastoje svojim istraživanjima pridonijeti razumnom objašnjenju tajne zla. Od suvremenijih filozofa koji su svojim radovima makar malo pridonijeli razotkrivanju zagonetke zla i grijeha spomenut ćemo samo neke: E. Bloch, L. Kolakowski, P. Ricoeur, P. Teilhard de Chardin.

Svaka diskusija i razmatranje fenomena zla i grijeha moraju krenuti od činjenice čovjekove slobode. Nemoguće je govoriti o ljudskom suživljenju ako se svakom pojedincu ne prizna njegova slobodna osobnost. Već smo na početku istaknuli da postoji fizičko i psihičko zlo (*malum physicum*) i moralno zlo (*malum morale*), a ovo posljednje u sebi nužno uključuje čovjekovu slobodu i odgovornost. Isticanje slobodne odluke i odgovornosti usmjereno je protiv svih teorija koje fenomen zla žele svesti na posljedičnost, strukture, nasljedne osobine, situacijsku uvjetovanost.

Kant, koji je, možda kao malo tko, isticao čovjekovu čudorednu autonomnost, zaustavio se pred fenomenom zla u čovjeku priznajući njegovu nedokučivost. Prema njemu, u čovjeku postoji neki neobjašnjivi nagon, sklonost prema zlu, koju on ne tumači kao nešto što je prirodom dano, nego je treba shvatiti kao *determiniranost čovjekove slobodne volje*.² Takva čovjekova određenost i izloženost zlu i grijehu podsjeća nas na biblijsko „okorjelo srce“ (Jr 7, 24; 18, 12), „srce prkosno i buntovno“ (Jr 5, 23), „srce prijeverno“ (Hoš 10, 2).

U novije vrijeme problem zla i grijeha u čovjeku i u svijetu pokušao je pojasniti P. Ricoeur. On zastupa tezu o čovjekovoj *ropskoj slobodi* (*servum arbitrium*). Čovjek, dakle, u svojem biranju dobra i zla nije posve slobodan jer je zlo i u njemu i u svijetu već prisutno; to je stvarnost koja nastaje zajedno s njim. Ricoeur ipak priznaje da je čovjek onaj koji zbog svoje "labilnosti" pokreće zlo, i to tako što mu popušta: "griješiti znači popuštati". Stvarnost čovjekove "labilnosti", prema Ricoeuru, temelji se na „ograničenosti“ koja nije ništa drugo nego nesklad sa samim sobom, crta — granica koju stvara ograničeno i neograničeno u čovjeku. Zlo izlazi, dakle, iz te ljudske ograničenosti i čovjek je već zatekao njegovu činjeničnost, iako zlo nije moguće identificirati izvan čovjekova iskustvenog dosega. Naša žeđa za odgovorom "odakle zlo?" ostala je ipak neutažena, jer Ricoeur nam nije objasnio ontološku pozadinu čovjekove "labilnosti".³

² Usp. W. KASPER, »Das theologische Problem des Bösen«, u W. KASPER - K. LEHMANN, *Teufel, Dämonen, Besessenheit. Zur Wirklichkeit des Bösen*, Mainz 1978., str. 47; F. BÖCKLE, *Fundamental-moral*, München 1977., str. 138.

³ W. KASPER, *nav. dj.*, str. 4748; M. VIDAL, *L'attegiamento morale. Morale fondamentale*, Assisi 1976., vol. I, str. 372-374.

Teoriju "prisutnosti zla i grijeha" suvremena teologija objašnjava naukom o istočnom grijehu, koji se više ne objašnjava biološkim kategorijama naslijeđa. Istočni se grijeh tumači sociološkoontološkim kategorijama prema kojima grijeh praroditelja nije ništa drugo do sveopće grešno stanje, koje je svakom pojedincu, na osnovi njegova suživljenja i društvene ovisnosti, prirodno i ontološki određeno. Na temelju upravo te čovjekove univerzalne solidarnosti svakog je pojedinca već zatekla grijehom i krivnjom protkana stvarnost. Ostatak ćemo nedorečeni ako ne istaknemo kako u ovom slučaju personalno egzistira samo unutar interpersonalnog, a moralna je odgovornost unutar socijalne egzistencije svedena na personalnu.

P. Teilhard de Chardin prvi je od katoličkih filozofa novijega doba koji je pokušao odgovoriti na pitanje podrijetla zla. U globalnim crtama njegov se odgovor svodi na ovo: U stvarnosti koja je usmjerena evolutivno, i u kojoj svijest samo pipajući i boreći se ide prema naprijed, zlo je fenomen koji se objašnjava kao *statistička nužnost*. To također vrijedi i za čovjekovu svijest koja je okružena svijetom u razvoju, u vrenju, na putu prema svojem cilju. Ispunjena strahom i nesigurnošću, ona onda cijeli svoj razvoj i napredak pokušava preuzeti na sebe ili ga pak potpuno zanijekati. Zlo se objašnjava kao kočnica razvoja, kao *usputni produkt evolucije*, kao neuspjeh napretka. Prema Teilhardu de Chardinu, na početku svega bilo je neko neodređeno, mnogostruko i raznovrsno ništa. Ono se također nazire i u svakom zlu i koči evoluciju svijeta, koja je usmjerena prema jedinstvu. Ovo rješenje fenomena zla u svijetu vrlo je problematično upravo zato što miriše na maniheizam, stoje Teilhard de Chardin i sam priznao. Ako se zlo shvaća kao statistička nužnost i ako je već ukorijenjeno u evolutivno usmjerenoj stvarnosti, onda je ono istovjetno s ograničenošću svijeta i bitka uopće. U tom slučaju ne može se više govoriti o malum phisicum i morale nego o malum metaphysicum. S time smo doveli u pitanje samu dobrotu bitka i klasični aksiom *ens et bonum convertuntur!* Je li biće kao takvo u sebi raspolovljeno i da li mu je svojstven nagon, sklonost prema zlu?⁴

Danski mislilac Soren Kierkegaard, govoreći o zlu i grijehu u svojim djelima, upoznaje nas s pojmom „tjeskobe“ u čovjeku. „Tjeskoba“ i grijeh čvrsto su povezani. Ona rezultira iz čovjekova osjećaja ograničenosti, prostorne i vremenske. Čovjekova egzistencijalna ograničenost i stvarnost zla moraju ga uvijek poticati na „višu sintezu duha“, jer samo po vjeri čovjek se može približiti apsolutnom Dobru.⁵

Kako pak marksizam tumači činjenicu i podrijetlo zla? Prema Marxu, uzrok zla treba tražiti u povijesti, tj. zlo je ukorijenjeno u društvenom procesu. Subjekt povijesti svakako je čovjek, besklasno društvo, proletarijat. Povijest je shvaćena kao prostor u kojem se čovjekovim zauzimanjem, koji teži prema samooslobođenju, događaju promjene u međuljudskim odnosima. Osnova povijesnog procesa produktivne su snage i stoga su sve promjene unutar društva ekonomske naravi. Proletarijat, subjekt povijesti, što god više razvija svoju svjesnu aktivnost kroz povijest, on se time sve više osamostaljuje, oslobađa. Dakle, ne samo društveni odnosi, koji se po principu suprotnosti i sinteze stalno mijenjaju, nego i ljudska proizvodnja treba da služi oslobodanju, uzdizanju čovjeka. Čovjek koji ne može gospodariti odnosima, usmjeravati društvene procese, biti korisnik svojih proizvodnih mogućnosti, stvara pogrešnu ideološku i iluzornu zamisli o mogućnostima svojega oslobodjenja. Te zamisli.on

⁴ Usp. P. TEJAR DE ŠARDEN, *Fenomen čoveka*, Beograd 1979., str. 250-252; W. KAS-
?ER, *nav. dj.*, str. 49-50.

⁵ Usp. A. COSTANTINI, »Concetto di peccato in Kierkegaard«, u *Rivista di teologia mo-
rale*, 4 (1982) 553-568.

onda eksteriorizira i promatra kao neku posebnu živu realnost koja će nadoknaditi svaki njegov neuspjeh i nadopuniti njegovu ograničenost. „Takav je, npr. slučaj s predstavom o bogu kao izvoru i uzročniku svega, kao o onome koji će dati naknadu za sve patnje. Ovaj fenomen da su se ljudski odnosi, da se ljudski svet postavljao prema čoveku kao nešto tuđe i daje čovek u tim odnosima i na osnovu tih odnosa, izgrađivao krive ideološke predstave Marx naziva otuđenjem.”⁶ Otuđenje, alijenacija, jest, dakle, princip izlaganja i tumačenja marksističke etike.

Teodicejski problem: Božje sudjelovanje i ljudska sloboda

Bog je stvorio svijet, podržava ga i kao Stvoritelj i Podržavatelj prisutan je u čovjekovu djelovanju. Tu aktivnu Božju prisutnost u svijetu teologija naziva „podržavanjem” svega stvorenoga. Bog je, dakle, uvijek prvi uzrok, prauzrok, a svijet. Stvoriteljevo djelo, drugi je uzrok svega onoga što se zbiva. To znači da su i čovjek i svijet zaokruženi i uronjeni u *Božje svedjelovanje*. Čovjek se ipak, i unatoč svim svojim ograničenostima, osjeća slobodnim bićem. No, budući daje on sa svim svojim osobinama Božje stvorenje, jasno je daje i njegova sloboda *stvorena sloboda*. Iz te stvorene slobode izlaze svi čovjekovi moralni čini, bili oni dobri ili zli.⁷

Jedan drugi problem, koji je teodiceja uočila, ali ne i riješila, jest prisutnost Božje milosti u životu svakog pojedinca i njezin odnos prema njegovoj slobodi. Božja milost svakog čovjeka vodi prema konačnome cilju. Ako je to tako, onda se pitamo koliko je čovjek uistinu slobodan, neovisan o milosti, i, drugo, zašto Bog sve ljude ne dariva milošću koja će ih dovesti do konačnoga cilja i zašto dio čovječanstva nikada neće postići taj cilj. Ako, međutim, tvrdimo da je djelotvornost Božje milosti uvjetovana slobodnim čovjekovim pristankom, onda smo opravdali čovjekovu slobodu, ali nismo Božje svedjelovanje, sve podržavanje i Božju zamisao o spasenju svih ljudi. Iz ovih nekoliko redaka, kojima smo htjeli ukratko prikazati problem teodiceje, očita je složenost problema, upravo zato što *Bog za nas jest i bit će uvijek Tajna*. Kada uvijek iznova postavljamo sebi pitanja, odakle i zašto zlo, stalno se krećemo u granicama našega ovozemaljskog iskustva tražeći svakoj posljedici uzrok. Takvu logiku ne možemo, međutim, slijediti kada se radi o odnosima transcendentno — imanentno, tj. Bog — svijet, Bog — čovjek. Za spekulativnu teologiju Bog je primarni uzrok, a stvoreni svijet i ljudska sloboda sekundarni su uzrok svega zbivanja. Odlučno pitanje, kako primarni i sekundarni uzrok zajedno djeluju, ostat će bez odgovora, ostat će skriveno u tajni Božjega Bića.⁸

Pred složenom činjenicom Božje aktivne pristunosti u našem životu i slobodnoga osobnog odlučivanja ostajemo nemoćni, ali smo barem upozorili na granice s kojima se ljudska svijest sučeljava i obogatili se spoznajom da pred sudištem ljudskoga razuma ne možemo od Boga tražiti polaganje računa.

Poimanje grijeha danas

Fenomen grijeha teolog promatra primarno kao religioznu činjenicu. On mu pristupa i osvjetljava ga svjetlom Riječi Božje, koja razotkriva svu kompleksnost i utjecajnost grijeha u kontekstu povijesti spasenja, pashalnog misterija i života Crkve — naroda Božjega. Ne smije zanemariti ni čovjekova konkretna uvjetovanost i od-

⁶ V. PAVIĆEVIĆ, *Osnovi etike*, Beograd 1974., str. 379.

⁷ Usp. J. FINKENZELLER, nav. čl., str. 185-186.

⁸ Na istom mj.

ređenost društvom u kojem se nalazi. Moderne antropološke znanosti pomažu teologiji da se što više približi istini u razotkrivanju tajne grijeha.

Kriza poimanja grijeha u suvremenom društvu plod je gubitka smisla za grijeh općenito. Papa Pio XII. još je 1946. u jednoj radijskoj poruci istaknuo upravo taj gubitak kriterija, smisla i osjećaja današnjeg čovjeka za grijeh.⁹ Gubljenje osjećaja za grijeh može se mirne duše smatrati najvećim grijehom današnjice.

Korjenita promjena shvaćanja grijeha uzrokovana je, bez sumnje, sve jačom *sekularizacijom* današnjega svijeta. Stvarnost grijeha automatski uključuje religiozno shvaćanje svijeta i života, a to se ne uklapa u proces automatizacije današnjega čovjeka i laicizacije svijeta. Religiozno u životu time zauzima sve uži prostor, a pritisak sekularizacije i nova vizija čovjeka i svijeta prijeti demistifikacijom grijeha kao nečeg „sakralnog“. U takvu shvaćanju jasno se nazire težnja da se Bog odstrani iz čovjekova života i iz svijeta. Dolazimo do paradoksalnog zaključka da epohe bez izgrađene religiozne svijesti i ne mogu odgojiti u čovjeku autentično poimanje grijeha. Sekularizacija stvara podlogu za svijet i život „bez grijeha“, previše se ističe autonomija čovjeka i svijeta pod svim vidicima, a to vodi prema subjektivizmu i relativizmu.¹⁰

Sekularizacija donosi sa sobom i pogrešno poimanje religioznosti, pogrešnu sliku o Bogu i izbljeđivanje osjećaja grešnosti u današnjeg čovjeka. No ta pojava istodobno prisiljava na pročišćavanje i preispitivanje našeg poimanja grijeha.

Udio *modernih humanih znanosti* nije neznatan s obzirom na reviziju poimanja grijeha. Zahvaljujući rapidnom napretku tih znanosti, teologija je postala svjesnija goleme kompleksnosti i uvjetovanosti osobnoga čovjekova odlučivanja. Tako moderna psihologija, analizirajući iskustvo krivnje, pokušava objasniti unutrašnje dinamizme i činioce koji stvaraju osjećaj krivnje. Biologija ističe važnost instinkta —impulsa i utjecajnost naslijeđenoga. Sociologija naglašava utjecaje ambijenta, odgoja i običaja u čovjekovu životu. Suvremene antropološke znanosti svojim istraživanjem mogu i te kako obogatiti shvaćanje strukture i dinamičnosti moralnog čina. Svojim indikacijama mogu također pomoći da se čovjek oslobodi svih kondicionalnosti koje koče njegov razvoj prema zreloj osobnoj odgovornosti, ali ne smije se istodobno izgubiti iz vida opasnost da se prepotencira i totalizira antropološka analiza čovjeka i njegovih moralnih čina.

U prošlom, ne još posve zaboravljenom društvu, iz kojega smo, barem se tako vjeruje, već isplivali, grijeh se poimao i suviše individualistički. U otvorenom društvu u kakvom živimo danas osjeća se potreba da se istakne *socijalno-potitička dimenzija grijeha*. Time se ne želi zanijekati ili zasjeniti važnost osobne odgovornosti, individualni značaj grijeha, nego upozoriti na to da je počinjeno zlo ujedno i teška neodgovornost u odnosu prema drugima, prema društvu, prema povijesti uopće. Ukratko: grijeh kao nedostatak solidarnosti unutar povijesnih i socijalnih kategorija. Negativni učinci počinjenog grijeha razlijevaju se i šire zloću u fizičkom i u moralnom smislu (alkoholičar, ratovi) stvarajući tako lanac grešnih prijestupa koji sve više zarobljuju društvo.¹¹ Valja istaknuti da grijeh u svojem potpunom značenju

⁹ Usp. I. FUCEK, *Susret s Bogom dobrote*. FTI, Zagreb 1980., str. 15-16.

¹⁰ Usp. G. PIANA, »Peccato«, u *Dizionario teologico interdisciplinare*, Torino 1977., vol. II., str. 661-662; B. HÄRING, // *peccato in una epoca di secolarizzazione*, Bari 1975., str. 15-46.

¹¹ Usp. J. MAJKA, »Socijalna dimenzija grijeha«, u CUS br. 3, 1978., str. 203-204; E. CHIAVACCI, *Teologia morale. Morale generale*, Assisi 1979., vol. I., str. 236-241.

nije samo osobna moralna neuravnoteženost, trenutačna slabost izoliranog pojedinca, nego je to uistinu aktivni način življenja i djelovanja u svijetu iz kojega nužno proizlaze negativne posljedice socijalno-političke naravi.

Vjernik današnjice možda više nego ikad uzdrman je u jasnoći i preciznosti poimanja grijeha kakvo se bilo oblikovalo i uvriježilo i u praksi provodilo u nedavnoj prošlosti. Danas se, međutim, počela polako utirati staza tzv. *mistifikaciji grijeha*. Poradi nesigurnosti s obzirom na definiciju grijeha religiozni se čovjek u nedoumici, stvarajući tako sebi siguran alibi, počeo u svakoj prilici, bez obzira na opravdanost, oslanjati na Božje milosrđe. Isus je Krist došao radi grešnika da bi spasio bolesne. On se više radovao nad raskajanim carinikom nego nad prepotentnim ferizejem. Ovakvo zavodljivo shvaćanje polagano prerasta u stav da se jedini pravi način "biti kršćanin" sastoji u iskrenu priznanju da smo grešnici i time se pruži prilika da se dokaže Božje milosrđe. Taj stav vodi k "mistifikaciji grijeha", jer jedino pravo jest neizmerno povjerenje u Božje milosrđe. Ispod kore takva poimanja grijeha ili grešnika skriva se negativna vizija morala. Vjernik koji se želi svidjeti Bogu i koji želi biti dostojan dara milosti Božje mora se osloboditi svojega antropocentričnoga i egoističkog morala, s lica svoje duše odbaciti masku farizeizma, i to upravo preko iskustva grijeha i krivice. To će ga osvijestiti, uništiti u njemu osjećaje lažne sigurnosti i farizejske samodopadnosti i istodobno ga upozoriti na potrebu ispravnog odnosa prema Bogu. U svojoj duši vjernik treba da probudi iskreni osjećaj i potrebu za otkupiteljskim djelom Kristovim. Iza pojma mistifikacije grijeha stoji krilatica "sola gratia", što opet vodi zaključku daje grijeh nuždan, jer bez grijeha nema ni otkupiteljske Kristove milosti. Bez sumnje, u ovoj tvrdnji ima istine, ali to ne znači daje grijeh uvjet za milost i Božje milosrđe. "Činjenica da Bog zna pisati i po krivim crtama ne daje nam pravo da slobodno i samovoljno takve crte povlačimo po knjizi života."¹²

Izgrađen i zreo religiozni osjećaj za grijeh isključuje svaku mistifikaciju grijeha i zahtijeva od vjernika da zauzme ispravan stav spram prihvatanja sebe kao grešnika i prema neumornoj borbi protiv grijeha.

Zaključujemo da današnja kriza poimanja grijeha vapije za autentičnom riječju o Bogu, o Njegovom odnosu prema čovjeku i o čovjekovu konkretnom religioznom životu.

Biblijsko-teološka dimenzija grijeha

Riječ Božja, izjave crkvenog učiteljstva i kultura našega vremena mjesta su koja će nam dati autentičan odgovor na naša pitanja o tajni grijeha. Biblijsko-teološko shvaćanje grijeha pomoći će nam da se oslobodimo pesimističkog dojma da je smisao i osjećaj za grijeh u vjernika našega vremena potpuno iščezao. Radi se prije svega o radikalnoj promjeni gledišta, o preispitivanju pojma grijeha u Svetom pismu, o osluškivanju glasa Crkve i o sagledavanju pojma grijeha u sekulariziranom, antireligioznom svijetu u kojem živi grešni ali ipak Božji narod.

Prva, istinska svijest o grijehu proizlazi iz beskompromisnog, potpunog predanja i obraćenja Bogu. Nije grešnik onaj koji do kraja spoznaje i otkriva svu stvarnost grijeha, njegovu pogibeljnost, nego vjernik — grešnik koji stvarnost grijeha svojesno odbija i neumorno nastoji u svojem životu realizirati ljepotu i sreću života s Bogom.

¹² G. PIANA, nav. čl., str. 663.

nije samo osobna moralna neuravnoteženost, trenutačna slabost izoliranog pojedinca, nego je to uistinu aktivni način življenja i djelovanja u svijetu iz kojega nužno proizlaze negativne posljedice socijalno-političke naravi.

Vjernik današnjice možda više nego ikad uzdrman je u jasnoći i preciznosti poimanja grijeha kakvo se bilo oblikovalo i uvriježilo i u praksi provodilo u nedavnoj prošlosti. Danas se, međutim, počela polako utirati staza tzv. *mistifikaciji grijeha*. Poradi nesigurnosti s obzirom na definiciju grijeha religiozni se čovjek u nedoumici, stvarajući tako sebi siguran alibi, počeo u svakoj prilici, bez obzira na opravdanost, oslanjati na Božje milosrđe. Isus je Krist došao radi grešnika da bi spasio bolesne. On se više radovao nad raskajanim carinikom nego nad prepotentnim ferizejem. Ovakvo zavodljivo shvaćanje polagano prerasta u stav da se jedini pravi način "biti kršćanin" sastoji u iskrenu priznanju da smo grešnici i time se pruži prilika da se dokáže Božje milosrđe. Taj stav vodi k "mistifikaciji grijeha", jer jedino pravo jest nezizmerno povjerenje u Božje milosrđe. Ispod kore takva poimanja grijeha ili grešnika skriva se negativna vizija morala. Vjernik koji se želi svidjeti Bogu i koji želi biti dostojan dara milosti Božje mora se osloboditi svojega antropocentričnoga i egoističkog morala, s lica svoje duše odbaciti masku farizeizma, i to upravo preko iskustva grijeha i krivice. To će ga osvijestiti, uništiti u njemu osjećaje lažne sigurnosti i farizejske samodopadnosti i istodobno ga upozoriti na potrebu ispravnog odnosa prema Bogu. U svojoj duši vjernik treba da probudi iskreni osjećaj i potrebu za otkupiteljskim djelom Kristovim. Iza pojma mistifikacije grijeha stoji krilatica "sola gratia", što opet vodi zaključku daje grijeh nuždan jer bez grijeha nema ni otkupiteljske Kristove milosti. Bez sumnje, u ovo] tvrdnji ima istine, ali to ne znači daje grijeh uvjet za milost i Božje milosrđe. "Činjenica da Bog zna pisati i po krivim crtama ne daje nam pravo da slobodno i samovoljno takve crte povlačimo po knjizi života."¹²

Izgrađen i zreo religiozni osjećaj za grijeh isključuje svaku mistifikaciju grijeha i zahtijeva od vjernika da zauzme ispravan stav spram prihvaćanja sebe kao grešnika i prema neumornoj borbi protiv grijeha.

Zaključujemo da današnja kriza poimanja grijeha vapije za autentičnom riječju o Bogu, o Njegovom odnosu prema čovjeku i o čovjekovu konkretnom religioznom životu.

Biblijsko-teološka dimenzija grijeha

Riječ Božja, izjave crkvenog učiteljstva i kultura našega vremena mjesta su koja će nam dati autentičan odgovor na naša pitanja o tajni grijeha. Biblijsko-teološko shvaćanje grijeha pomoći će nam da se oslobodimo pesimističkog dojma da je smisao i osjećaj za grijeh u vjernika našega vremena potpuno iščezao. Radi se prije svega o radikalnoj promjeni gledišta, o preispitivanju pojma grijeha u Svetom pismu, o osluškivanju glasa Crkve i o sagledavanju pojma grijeha u sekulariziranom, antireligioznom svijetu u kojem živi grešni ali ipak Božji narod.

Prva, istinska svijest o grijehu proizlazi iz beskompromisnog, potpunog predanja i obraćenja Bogu. Nije grešnik onaj koji do kraja spoznaje i otkriva svu stvarnost grijeha, njegovu pogibeljnost, nego vjernik — grešnik koji stvarnost grijeha svojesno odbija i neumorno nastoji u svojem životu realizirati ljepotu i sreću života s Bogom.

^{1 2} G. PIANA, nav. čl., str. 663.

Stoga su, usuđujemo se reći, autentično poimanje grijeha i izgrađena svijest o grijehu religiozni stav, oni su čin vjere.¹³

1. Podrijetlo grijeha (Post 1 - 3)

Današnji teolozi stručnjaci biblijskih znanosti slažu se u izvaji da se prva poglavlja Knjige Postanka, premda su po svojem stilu slična povijesnim prikazima, ne smiju tumačiti historijski, nego *etiološki*, tj. *uzročno*. Bitno je ono stoje hagiograf htio reći, a ne ono kako je on sročio svoju nadahnutu misao.

Knjiga Postanka (2, 4b-25) opisuje najprije život i svijet u zajedništvu i prijateljstvu s Bogom, svijet u kojem nema ni tračka nekoga fizičkog ili moralnog zla. U rajskom svijetu, u Božjoj blizini cvjetaju mir i sreća, potpuna harmonija života između Boga i čovjeka, čovjeka i čovjeka, ljudi i svega stvorenoga. A onda je taj idealni početak, život kakav je Bog htio i zamislio, razorio Zli napastujući Praroditelje koji su u svojoj slobodi poželjeli biti ne kao Bog nego kao bogovi (Post 3, 1-24). Od sada će čovjek u boli i patnji, izložen Zlome i grijehu, tražiti mir i sreću koja bijaše na početku sve dotle dok ne dođe Onaj koji će sve privući k sebi.

Uzrok čovjekova pada, a time i katastrofe Božjega stvariteljskog djela, leži u čovjekovu grijehu, u *njegovoj neposlušnosti i oholosti*, koje ga izobličuju i stvaraju u njemu želju da ne bude ono što jest, nego da bude kao Bog, da preskoči svoju ograničenost, iako je on kruna svega stvorenoga, i da bude gospodar i sudac dobra i zla. Čovjek sebi želi prigrabiti božanske povlastice, sebi osigurati moralnu autonomiju, autarkiju (samodovoljnost), jer, ako budemo bogovi, Bog nam ne treba.

Od bitne važnosti za naš upit o podrijetlu grijeha i zla jest činjenica daje u Post 3 napasnik uzeo obličje zmije. U povijesti religija zmija se različito tumači i simbolizira mudrost, proricanje, spolnost, ali i silu, moć koja je protiv Boga. Iako se ustalilo mišljenje da edenska zmija nije drugo nego sotona, današnji stručnjaci više ne misle tako.¹⁴ Herbert Haag zastupa mišljenje daje zmija jednostavno "protivnik čovjekova srca"; definicija je to koja se može smatrati dosta neodređenom i bezličnom.

Vratimo se etiološkom značenju svetopisamskih redaka. Prema od većine teologa prihvaćenoj interpretaciji, hagiograf je zmijinim likom htio istaknuti da kušnja ne dolazi samo iz čovjeka samoga nego da postoji zla moć, zavodnik koji izvana iskušava čovjeka. Iskušavanje koje se odigrava u čovjekovu srcu proizlazi, prema ovom tumačenju, od zmije, koja simbolično predstavlja ono što čovjeka okružuje.¹⁵ Zašto je Bog stvorio zmiju, zašto ju je obdario lukavošću, pitanja su koja nas uvijek iznova muče, jer bismo njihovim rješenjem dobili odgovor na upit o podrijetlu zla. Ali ona više ne spadaju u okvir onoga što je sveti pisac želio poručiti prvim stranicama Sv. pisma. Jednako tako ni pitanje koje nam se spontano nameće: Zašto do bri Bog nije jačom voljom obdario naše praroditelje, jer bi se tako mogli oduprijeti kušnji? Misao vodilja svetoga pisca bila je da Bog nije začetnik zla i grijeha, da ne postoji Zlo kao Bogu ravan protuprincip i da je osnovna komponenta grijeha slobodna osobna odluka koja proizlazi iz ljudskoga srca. Prve strancie Sv. pisma pre-

¹³ Usp. D. MONGILLO, »Peccato«, u *Dizionario enciclopedico di teologia morale*, Roma 1976., str. 736.

¹⁴ Usp. H. HAAG, *Teufelsglaube*, Tübingen 1974., str. 247.

¹⁵ Usp. J. FINKENZELLER, nav. čl., str. 181.

pune su izvještaja o sudbini čovječanstva: čovjekova je povijest u jednom odlučnom zaokretu prerasla u povijest grijeha.

Zlo i grijeh ukorijenjeni su u čovjeku i čovjek je onaj koji rađa grijeh. On griješi kada odbija prijateljstvo, život s Bogom. Sve se u SZ svodi na Savez (bent) s Bogom, koji čovjek krši u svojoj zloći. O čovjeku ovisi sudbina svijeta. Adam, praotac i predstavnik ljudskoga roda je pao, nije ispunio svoje poslanje (usp. Post 1-11). Bog je iz krila grešnoga čovječanstva izabrao sebi zajednicu, izraelski narod, koji ima poslanje da svjedoči vjeru u pravoga Boga i spasenje cijeloga ljudskog roda. Izrael nije ispunio svoje poslanje i stoga se Bog oslanja na "Ostatak", koji preuzima ulogu cijeloga Izraela. Taj "Ostatak" koncentrira se na kraju na samo jednoga čovjeka koji će spasiti Izrael: "Sluga Jahvin" (Iz 42, 1-7; 49, 1-6; 50, 4-9) i "Sin čovječji" (Dan 7, 13-27). U likovima "Sluge Jahvina" i "Sina čovječjega" prepoznajemo osobu Isusa Krista, koji u povijest spasenja ulazi kao konačni Spasitelj, Otkupitelj, Oslobođitelj od okova grijeha. Tako sve do pojave Isusa Krista konstatiramo progresivnu redukciju: čovječanstvo — Izrael — Ostatak — Isus Krist. Princip koncentracije i univerzalizma istodobno, kako kaže R. Koch.¹⁶ Taj princip izvrsno ocrta povijest grešnoga čovječanstva i Božju zamisao povijesti spasenja u kojoj grijeh biva pobijeden po Isusu Kristu.

2. Grijeh kao odbijanje, udaljavanje od Boga

Grijeh je po svojoj naravi uvreda Boga, raskidanje, odbijanje prijateljstva s Bogom. Svaki govor o grijehu istodobno je analiza osobnoga odnosa prema Bogu i Božjem zakonu, kako ističe klasična definicija grijeha svetog Augustina: "Peccatum est dictum vel factum vel concupitum aliquid contra aeternam legem". Povrede Božjega zakona nisu, međutim, uvijek popraćene potpunom moralnom sviješću i odgovornošću.¹⁷

Povijest spasenja lokalizira stvarnost grijeha unutar okvira Božjega Saveza čovjekom. Bitna značajka biblijskoga čovjeka jest njegov odnos prema Bogu. Čovjekov odnos prema Bogu osnovan je na ovim fundamentalnim stvarnostima: Čovjek kao *stvorenje* ovisan je o svojem Stvoritelju, kao *slika Božja* uzdignut je na pijedestalu Božjega partnera, osposobljen da sluša i prihvaća riječ Božju i *pozvan* da živi u zajedništvu i ljubavi s Bogom. Odbijanje svakog suživljenja i sinovskog odnosa s Bogom Saveza osnovna je značajka grijeha. Konzekventno tome, grijeh je također negacija osobnog poslanja i pozvanja, negacija najdubljeg smisla vlastite egzistencije. On se stoga može protumačiti i kao kontradikcija samoga sebe, budući da čovjek ne može sebe potpuno ostvariti bez zdravog odnosa s Bogom. On je alienacija sebe i drugih, jer neprihvatanje Boga znači otuđenje ličnosti koja se nikad ne može ostvariti bez kontakta sa svijetom.¹⁸

Proročki su spisi produbili aspekt grijeha kao odbijanje prijateljstva s Bogom Saveza. Grijeh je prikazan kao opozicija Božjoj 'volji, neoslušivanje Božjega glasa (Pnz 8, 20; 9, 16-17. 23; 18, 16), neposlušnost i nepoštovanje Zakona (Jer 3, 13. 25; 16, 12; Iz 5, 24; Hoš. 8, 12). Raskid Saveza s Bogom znači propast zagrešnika, a njegov se grijeh uspoređuje s preljubom, brakolomstvom, nevjernošću, prostitucijom (Ez 16,8-15; Hoš 2,1-3; 3, 1; Jer 3,1-5; Iz 48, 8).¹⁹

¹⁶ Usp. R. KOCH, // *peccato nel Vecchio Testamento*, Roma 1974., str. 119-121.

¹⁷ Usp. D. MONGILLO, nav. čl., str. 738; M. VIDAL, nav. dj., str. 389-391.

¹⁸ Usp. B. HARING, nav. dj., str. 83-91; F. BOCKLE, nav. dj., str. 127-128.

¹⁹ Usp. R. KOCH, nav. dj., str. 70-78.

U Novom zavjetu dolaskom Sina Božjega grijeh biva pobijeden i razgolićen u svojoj rugobi. Sin Božji, Otkupitelj, došao je na svijet da čovjeku pruži "spoznaju spasenja, koje biva oproštenjem grijeha" (Lk 1, 77). Ivan je za njega jamčio: "Evo Jaganca Božjega koji uzima grijeh svijeta!" (Iv 1,29).

Krist je onaj koji najsavršenije u sebi ostvaruje dijalog Boga i čovjeka: On je sam Riječ Božja, a prihvatanje Krista čovjekov je odgovor na Božji poziv. Krist je, dakle, zaglavni kamen ostvarenja zajedništva s Bogom i zajedništva među ljudima. To zajedništvo može biti narušeno samo neprihvatanjem Njega i Njegova zakona, a to je grijeh. Kristovo je djelou prvome redu oslobođenje i kidanje okova grijeha koji je sapeo čovječanstvo i ometa Božji plan spasenja. Apostol Pavao u Poslanici Rimljanima piše: "Zakon duha života u Kristu Isusu oslobodio me od zakona grijeha i smrti" (8, 2). Ropstvo koje čovjek proživljava poradi Adamova grijeha baca ga u zagrljaj smrti (Rim 5, 12; 6, 23), ali Kristovo uskrsnuće oslobađa ga za novi život, ono je ismbol konačne pobjede nad zlom i početak definitivnog pomirenja čovječanstva sa svojim Stvoriteljem.

Grijeh je prije svega više religiozna negoli etička datost. Nije na prvome mjestu prijestup protiv nekoga propisa, ili zanemarivanje neke vrednote, nego je primaran i bitan prekid dijaloga s Bogom. Time se ne isključuje etička dimenzija grijeha, nego se samo proširuje kontekst grijeha i njegova značenja. Božja ljubav iz koje je proizašla veza Saveza s Izraelom i s cijelim čovječanstvom ne iscrpljuje se u slovu zakona, ali je taj zakon istodobno potreban da bi ta ljubav bila izražena. Želimo napomenuti da pretjerano isticanje grijeha, shvaćena kao prekršaj određene zapovijedi, vodi u legalizam, a ovaj uzrokuje krivu sliku o grijehu i izobličuje religioznu svijest. Grijeh je uvijek narušavanje interpersonalnih odnosa, odbijanje, neprihvatanje prijateljstva s Bogom, otuđenje vlastite osobnosti i razaranje zajedništva u životnom ambijentu.

3. Socijalna i ekleziološka dimenzija grijeha

Jedna od osnovnih značajki suvremenog društva jest svijest jedinstva i solidarnosti među ljudima. Iz takva mentaliteta nužno izlazi i svijest o pojedinačevoj odgovornosti prema zajednici, prema socijalnoj pravdi, socijalnim prilikama uopće.

Moderni razvoj ekonomije i kulture, ubrzani proces urbanizacije, razvoj socijalnih komunikacijskih sredstava, sve to pospješuje i razvija socijalni i zajedničarski aspekt života. Crkva, koja je svjesna svoje uloge u svijetu današnjice, svom brižljivošću osluškujući biblijsku poruku, nastoji produbiti i odgojiti socijalnu i solidarnu svijest svojih članova. Grijeh se stoga ne može shvatiti izolirano, nego se u njemu uvijek očituje nedostatak odgovornosti prema životnoj sredini, uskraćenje solidarnosti s obzirom na strukture i institucije društva u kojem pojedinac živi, neizgrađen osjećaj za javno mišljenje koje, u skladu s istinom, može potpomoći sazrijevanju pojedinaca unutar zajednice.²⁰

U Objavi također dolazi do izražaja socijalna i kozmička dimenzija grijeha. Prekid odnosa s Bogom ima kao posljedicu i raskid pojedinačevih životnih veza sa zajednicom i sa svijetom uopće (Post 3, 12-24). Okretanje leđa Bogu i štovanje idola uzrok je svakoj nepravdi (Iz 1,4-17; Hoš 4, 2; Am 4, 1; Mih 2, 1-2), bolesti, pokvarenosti i smrti koja pogađa čovjeka. Vjernost Savezu istodobno je odraz osobne

²⁰ Usp. B. HARING, *nav. dj.*, str. 32-34.

ljubavi prema Jahvi i prema ljudima. Ljubav prema Bogu očituje se u ljubavi prema bližnjemu, koja čini da se približava kraljevstvo koje je Otac obećao, a Sin osnovao (Mt 5, 23-24; 6, 10-15; 1 Iv 3, 10-17; 4, 19-21).

Dimenzije se grijeha proširuju i na taj način čitav kozmos čine podložnim vlasti sotone (Iv 8, 42-44; 1 Iv 3, 8). Grijeh postaje personificirana moć koja se okomljuje na čovječanstvo i koja ne prestaje nasrtati još od Adamova grijeha (Rim 3,9. 23).

Svaki čovjekov grešni čin potvrđuje i potkrepljuje ono negativno koje se poviješću proširuje u kraljevstvo grijeha u svijetu. U tom smislu može se govoriti o *kolektivnom grijehu*, koji nadilazi subjektivno i predstavlja situaciju, stanje širokih dimenzija i kolektivne odgovornosti. Jasno je da je to stanje sazidano od individualnih prijestupa, ali ono na neki način svojom širinom pokriva osobno i razvija se prema autonomnoj transsubjektivnosti.²¹

Iz socijalno-kozmičke dimenzije grijeha logično slijedi i eklezijalni aspekt grešnog čina. Osobnim grijehom prezirući Boga, ne prihvaćajući život i suradnju i odbacujući Njegovu ljubav, kršćanin griješi i protiv Crkve. Eklezijalno značenje grijeha nije osnovano samo na pokvarenosti i razornoj dinamici zla nego i na jedinstvu cijelog svijeta, koji se nalazi pred Bogom, a to se jedinstvo demonstrira u Crkvi kao zajednici (Ef 1, 10).

Svetost je Crkve zajamčena njezinim božanskim podrijetlom, ali ta činjenica ne isključuje potrebu stalnog angažmana i težnje njezinih članova k savršenosti i svetosti. Svojim životom vjernik, dakle, posuđuje svoju svetost Crkvi kako bi i ona kao zajednica bila sveta. Svaki grijeh pojedinca koji pripada Crkvi stoga je istodobno i grijeh Crkve. Osim toga, vjernik svojom grešnošću ne ispunjava svoje poslanje, primljeno po krštenju, da bude znak i svjedok Božje ljubavi prema svijetu i da bude živi propovjednik Kristove pobjede nad grijehom.

Drugi vatikanski sabor u Konstituciji *Gaudium et spes* govori o utjecaju grijeha i o čovjekovoj podložnosti grijehu: "Tako je čovjek u samome sebi podijeljen. Zbog toga sav život ljudi i pojedinaca i skupina pruža sliku borbe, i to dramatične, između dobra i zla, između svjetla i tame. Štoviše, čovjek otkriva daje nesposoban da sam od sebe uspješno suzbija nasrtaje zla, tako se svatko osjeća kao okovan verigama. No sam je Gospodin došao da oslobodi čovjeka i da ga ojača, obnavljajući ga iznutra i izbacujući napolje 'kneza ovoga svijeta' (usp. Iv 12, 31) koji ga je držao u ropstvu grijeha" (GS 13). Svaki je čovjek pozvan u borbu protiv grijeha, k jednom te istom cilju, samome Bogu, jer Bog "se očinski brine za sve, htio je da svi ljudi tvore jednu obitelj i da se međusobno susreću kao braća" (GS 24). Borba protiv grijeha stara je koliko i čovječanstvo, a povijest spasenja ispresijecana je nasrtajima Kneza ovoga svijeta: "Svu ljudsku povijest prozirnije teška borba protiv moći mračka. Ta borba, koja je započela već od početka svijeta, trajat će po riječi Gospodnjoj sve do posljednjega dana. Ubačen u tu borbu, čovjek se mora neprestano boriti da prione uz dobro. I samo uz velike napore i pomoć Božje milosti može postići svoje unutrašnje jedinstvo" (GS 37). Članovi Crkve, izloženi ovome svijetu u kojem je grijeh uzео maha, po svojem su krštenju stoga pozvani na svetost. "Kristovi sljedbenici, pozvani od Boga ne po svojim djelima, nego po odluci i milosti Njegovoj, i opravdani u Isusu Gospodinu, postali su po krštenju vjere uistinu Božja djeca i dionici božanske naravi i zato uistinu sveti. Oni, dakle, moraju uz pomoć Božju živeći držati i usavršavati svetost koju su primili" (LG 40).

²¹ Usp. G. PIANA, nav. čl., str. 666; E. CHIAVACCI, nav. dj., str. 263-265; M. VIDAL, nav. dj., str. 469-472.

4. Grijeh kao osobna, slobodna odluka

Grijeh je osobni čovjekov čin, izražaj življenja u određenom vremenskom i prostornom kontekstu koji je čovjek prihvatio *slobodnom odlukom*. Da bi opravdao svoje delikte, čovjek se vrlo rado poziva na svoju slabost, ustrojstvo svoje krhke prirode, na utjecaj ambijenta i onih s kojima dijeli život. Adam se tužio na ženu Evu, a ona je svoju krivicu svaljivala na Zavadnicu. Ipak, svaki grešnik stoji ponajprije potpuno sam sa svojim grijehom pred Bogom (coram te, Domine, peccavi).²²

Grijeh je u svojoj biti plod slobodne čovjekove odluke koja proizlazi iz njegova srca. Klasične definicije grijeha ističu upravo osobno grešno opredjeljenje: grijeh kao povreda Božjega zakona, averzija od Boga i konverzija stvorenome (definicija sv. Augustina); grijeh kao neuredan čin i uvreda Boga (skolastičko-tomistička definicija).²³

Važnost osobne dimenzije grijeha isticana je u prošlosti više od drugih pa je stoga klasična moralka razradila tri sastavnice grešnog čina. Kao objektivni aspekt grijeha navodi se materija, a druge dvije komponente imaju svoje izvorište u čovjeku: potpuna svjesnost u tijeku čina i sloboda, slobodna privola na grijeh.

Fenomen slobode i čovjekova sposobnost opredjeljenja za dobro ili zlo skrivaju u sebi odgovor na pitanje o podrijetlu zla i grijeha. Sloboda je najljepši i najuzvišeniji dar Boga Stvoritelja čovjeku, ali je istodobno i veliki rizik kojemu je čovjek izložen u svojoj relativnosti. Kao slika Božja i kao kruna svega stvorenoga, čovjek ima udjela, ali samo udjela, u savršenim Božjim osobinama: duša, razum, volja, sloboda. Upravo zbog svoje nesavršenosti čovjek posjeduje tragičnu mogućnost samouništenja i neispunjenja svojega poslanja koje mu je Bog zadao na početku. Čovjekova sposobnost razlučivanja i htijenja proizlazi iz grijehom ranjene naravi. Njegova je sloboda djelomična, relativna, nesavršena i stoga uključuje mogućnost grijeha. S druge strane, kada ne bi bilo ljudske ograničenosti, nestalo bi i rizika koji je osnovica čovjekove naravi, bitna značajka njegova bića.²⁴ Ukratko, čovjek više ne bi bio čovjek, a njegova sloboda ili bi bila savršena ili automatizirana.

Čovjekova je stvarnost otvorena, on je biće u nastajanju, a svaki hod prema savršenstvu uključuje padove. Njegovo djelovanje i slobodno konkretno odlučivanje ne može se suditi izvan konteksta njegove intencije i njegova temeljnog opredjeljenja koje je zapravo osnova religioznoga samoostvarenja i njegove budućnosti.

U Sv. pismu jasno je istaknuta osobna dimenzija grijeha. Razlog otuđenja od Boga plod je nutarnje pobune koja proizlazi iz pokvarenosti čovjekova srca, koje je sjedište i izvorište grijeha (Post 6,5; 8,21; Iz 1,4). Ljudska umišljenost i oholost smatraju se čovjekovim pragriehom (Post 3, 5; 11, 4). Tekstovi koji očituju subjektivnu svijest krivnje uglavnom su u Psalmima (32,3-5; 51), a pozivi na pokoru, kajanje i obraćenje u proroka (Iz 1, 16-17; Jer 18, 11; Ez 18,21).

U Kristu je čovjek oslobođen ropstva grijeha, piše sv. Pavao u Poslanici Rimljanima (5; 6, 15-23). Postojanje "staroga čovjeka" objašnjava sklonost i čovjekovu mogućnost neprihvatanja darova duha. Grijeh je, dakle, svjesno odbijanje ljubavi Oca, koja se očitovala u razapinjanju i smrti Sina. U NZ osobito je preciznošću istaknuta osobna dimenzija grijeha time što se njegovim izvorištem smatra ljudsko

²² Usp. F. BOCKLE, *nav. dj.*, str. 122-123.

²³ Usp. M. VIDAL., *nav. dj.*, str. 434-446; D. MONGILLO, *nav. čl.*, str. 738.

²⁴ Usp. G. PIANA, *nav. čl.*, str. 668.

srce, nutrina, odakle proizlazi svaka perverznost (Mk 7, 20-23). Čovjek je slab kao stvor, i s moralnog gledišta žrtva je grijeha koji se svom snagom ruši na njega, iskoristava njegovu krhkost i moralnu labilnost. Pavao u Poslanici Rimljanima priznaje da grijeh stanuje u njemu (7, 1), u njegovu tijelu. Pavlov pojam *sarx* je mjesto, "tijelo" grijeha (Rim 7, 18). Za Pavla "ja sam tjelesan" ne znači samo priznanje "ja sam grešnik" nego istodobno i lokalizaciju ishodišta grijeha: "Jadan ti sam ja čovjek! Tko će me izbaviti od ovoga smrtonosnoga tijela. Hvala Bogu po Isusu Kristu, Gospodinu našem!" (Rim 7, 24-25).

Grieh je slobodno i svjesno opredjeljenje u konkretnoj životnoj situaciji protiv načela savjesti, u kojoj je također sadržan Božji poziv upućen svakom čovjeku. Prvotna funkcija moralista, dušobrižnika, propovjednika i ispovjednika jest naviještanje Božjega poziva čovjeku i odgajanje odgovorne moralne savjesti. Zadaća naviještanja ne koincidira s funkcijom osuđivanja: grijeh je prvotno konkretna negativna stvarnost u srcu svakog pojedinca i stoga je jedini autentični sudac Bog. Time se ne želi zanemariti objektivni aspekt grešnoga čina, sama materija, jer s obzirom na njegovu osobnu dimenziju važnijim i sudbonosnijim čini nam se temeljno pojedincevo opredjeljenje koje se očituje u "kako se griješilo?", a manje bitni, kategorijalni izbor sročeni u riječima "što se griješilo?".^{2,5}

Drugi vatikanski sabor u pastoralnoj konstituciji *Gaudium et spes* u više odlomaka ocrta osnovne značajke stvarnosti grešnoga opredjeljenja. Grieh umanjuje čovjeka i priječi mu da postigne svoju puninu, potamnjuje nerazumno srce, stvara nesklad u čovjeku i njegovu ambijentu (GS 13); grijeh pomračuje i oslabljuje um (GS 15); grešna navika osljepljuje savjest (GS 16); grijeh ranjava čovjekovu slobodu (GS 17); on je uzrok smrti i ropstva (GS 18,41); grijeh ometa i koči čovjekovu aktivnost (GS 37); pomućuje i priječi čovjekov razvoj i ljudsku povijest (GS 40).

Posljedice grijeha uvijek su trodimenzionalne: "Ne htijući često priznati Boga kao svoje počelo, čovjek je poremetio i dužno usmjerenje prema svojem posljednjem cilju i ujedno sav sklad sa samim sobom, s drugim ljudima i prema stvorenjima" (GS 13).

Tajna grijeha u svjetlu Kristova misterija

Poslije svega ovoga našu žeđu da razotkrijemo tajnu grijeha i podrijetlo zla, osjećamo neutaženom. Uvjerili smo se da su naše sposobnosti ograničene i da svojom pronicljivošću ne možemo objasniti činjenicu Božje svemoći i dobrote s obzirom na činjenicu zla u nama i u svijetu. Razmatrali smo zlo i grijeh u S. pismu i nauci Crkve. Iako poslije svega toga nismo osjetili slast odgovora, Bog nam je ipak u Kristovu misteriju objavio smisao ljudske patnje i u nama pobudio istinsku i opravdanu nadu u konačnu pobjedu nad zlom i grijehom.

U prologu Ivanova evanđelja sadržana je povijest čovjekova oslobođenja od grijeha. Sin Božji, Riječ Božja postala je tijelom, čovjekom. Vječni, preegzistentni Božji Sin uzeo je našu slabu, krhku i smrti izloženu ljudsku narav. U određenom povijesnom i socijalnom vremenu i prostoru postao je jadan od nas. Zato stoje postao čovjekom morao je proživljavati svu gorčinu i tegobu čovjekove stvarnosti, morao je trpjeti i umrijeti: "nama u svemu sličan osim u grijehu". Pavao prekrasno piše o

^{2,5} Usp. E. CHIAVACCI, *nav. df.*, str. 232, 234, 252.

istosti Kristove ljudske naravi s našom: "On, božanske naravi, nije se ljubomorno držao svoje jednakosti s Bogom, nego se nje lišio uzevši narav sluge i postavši sličan ljudima. Kad postade kao čovjek, ponizi sam sebe postavši poslušan do smrti, i to do smrti na križu" (Fil 2,6-8; usp. 2 Kor 8,9; Heb 2, 17-18; 4, 15).

Evangelisti do pojedinosti opisuju Isusovu patnju i smrt, Judinu izdaju, Isusovo čovječstvo i bol u Maslinskom vrtu, čovječstvo koje se bori i pobjeđuje prihvaćajući Očevu volju; Petrovo zatajenje i na kraju Isusovo razapinjanje i smrt i bolni uzvik "zašto si me ostavio?" (Mk 15, 34). U zoru Uskrsa raspjeti i umrli Krist ustaje od mrtvih i nakon susreta sa svojim učenicima uzlazi k Ocu.

Kristova pobjeda nad smrću znači i naše uskrsnuće. On je prvenac umrlih (1 Kor 15, 20). U Kristovu uskrsnuću počeo je veliki i konačni događaj spasenja za cijelo čovječanstvo koje će, ako vjeruje u Krista, biti oslobođeno spona grijeha i smrti.

Ove misli i nada u uskrsnuće svih onih koji koračaju za Kristom ne daju izravni odgovor na pitanje: zašto patnja i boli kojima je izložena čovjekova narav, ali zato svakom Kristovu sljedbeniku otvaraju nove vidike i novi smisao patnje.²⁶ S vjerom prihvaćeno trpljenje suobličuje nas s Kristom patnikom. Pavao kaže: "U svome tijelu dopunjujem što nedostaje Kristovim mukama — za tijelo njegovo koje je Crkva" (Kol 1, 24). U svjetlu Kristova pashalhog misterija patnja je jednom zauvijek svladana i pobijeđena. Čovjek i svijet, kao djela Boga Stvoritelja, čvrsto su povezani i stoga sa spašenim čovjekom biva spašen sav svijet (Otk 21).

Sv. pismo NZ prepuno je tekstova o Kristovu oslobođenju čovjeka od grijeha. Krist je na svojim leđima ponio teret grijeha čovječanstva i svojom nas Krvlju otkupio i svojom poslušnošću pomirio s Ocem nebeskim. Tijelo koje On nudi za hranu jest Tijelo života za život svijeta (Iv 6, 51) U Kristovoj je smrti izbrisana zadužbina naših grijeha (Kol 2, 14), po Križu živimo u miru s Bogom (Rim 5, 1) i po njemu je cijeli univerzum sa Stvoriteljem pomiren (2 Kor 5, 19).

Iako pred tajnom zla, grijeha i patnje stojimo skršenih ruku i ne nalazimo logična objašnjenja, nego samo objašnjenje vjere, kao vjernici ispunjeni opravdanom nadom, znamo da će i najveći grijeh biti oprošten, ne našim zaslugama, nego milošću kojom nas je Bog Otac obdario u Isusu Kristu.²⁷

²⁶ Usp. J. FINKENZELLER, nav. ČT., str. 187.

²⁷ Na istom mj.

VOR DEM GEHEIMNIS DES BÖSEN UND DER SÜNDE

Zusammenfassung

Jahrhundertlang standen die Menschen aller Zeiten vor dem Geheimnis des Bösen und der Sünde ratlos. Den religiösen Menschen bedrängt besonders die Frage, wie man das Böse und die Sünde mit der Allmacht und Güte Gottes vereinbaren kann. Im vorliegenden Artikel soll nicht versucht werden, auf ein letzten Endes unlösbares Problem eine logisch zufriedenstellende Antwort zu geben, sondern:

— In erster Linie haben wir die philosophische Darstellung des Phänomens des Bösen in der Welt zu erläutern gewagt, um auf das Theodizeeproblem der Allwirksamkeit Gottes und der menschlichen Freiheit hinzuweisen.

Zu einer radikalen Umwandlung des heutigen Sündenverständnisses, wie im positiven so auch im negativen Sinne, haben eine rasche Entwicklung der modernen anthropologischen Wissenschaften und die Säkularisation beigetragen.

— Im Abschnitt: „Die biblisch—theologische Dimension der Sünde“ haben wir die Aussagen der Urgeschichte (Gen 1—3) interpretiert, um dann die Sünde als Gottesablehnung darzustellen, ihre soziale und ekklesiologische Dimension zu betonen und die Sünde als persönliche und freie Entscheidung zu definieren.

— Im letzten Abschnitt wird festgestellt, daß wir trotz unseres Bemühens keine klare Antwort auf die Frage nach dem Geheimnis des Bösen und der Sünde in der Welt bekommen haben, aber im Christusgeheimnis wird uns jedoch der Sinn des Leidens und die Hoffnung auf die Überwindung vom Bösen und von der Sünde offenbart.

UREDNIŠTVO JE PRIMILO

M. Scanlan - A. T. Shields: OČI IM SE OTVORISE. Susret s Isusom u sakramentima. Cijena 450 dinara. Narudžbe: Župni ured, 58465 Jelsa na Hvaru.

Heribert Muhlen: ISKUSTVA S DUHOM SVETIM. Cijena 700 dinara. Narudžbe: Župni ured, 58465 Jelsa na Hvaru.

Rajmund Kupareo: PREBIVAO JE MEĐU NAMA (tri drame-misterija). Cijena 500 dinara. Narudžbe: Dominikanski provincijalat, Kontakova 1, 41000 Zagreb.

LJUDIMA PRIJATELJ. List sv. Leopolda Bogdana Mandića.